

DR. HAJZER LAJOS
JPTE BTK, Szláv Filológiai Tanszék
Pécs

Lendvai Endre: Közelkép a verbális humorról

R. W. Emerson (1803 - 1883) amerikai filozófus, költő esszéíró szerint „... a keményen dolgozó ember számára nehéz és kimerítő időkben a humor éppoly természetes erősítőszert, mint az alvás: a túlfeszített agyunk védelmet nyújt a haraggal és az esztelenséggel szemben.”

Lendvai Endre (JPTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke) egyetemi docens *Közelkép a verbális humorról* című monográfiájának számos kitétele is ezt a gondolatot óhajtja elhinteni bennünk.

Aligha akad olyan pedagógus (szakjától függetlenül), aki ne találkozott volna a viccekben manifesztálódó humorral, arról azonban nem mindenki töpreng el oly alaposan, mint a monográfia szerzője, hogy tulajdonképpen mi is a humor (és a vicc) titka, miért is létezik(het)nek – az „örökzöld slágerek” mintájára – szinte „örökzöld” viccek, amelyek nemzedékről nemzedékre szállva sem kopnak meg ...

Lendvai Endre könyve az 1917-től napjainkig terjedő orosz vicctermést dolgozta fel nyelvészeti, szociolingvisztikai, pszicholingvisztikai és kultúrtörténeti vonatkozásban, miután a humorelmélet történeti vázlatát adta munkájában egészen Platóntól a mai magyar humorelméletig (18-32. lap).

Számos oktató érdeklődését felcsigázhatja a könyvnek az a része, mely az orosz vicckultúra diakron rendszerét taglalja, hiszen a szovjet éra (amely korántsem volt „vicces” a valóságban!) nehéz időszakának „vicchősei” (Lenin, Sztálin, Hruscsov, Brezsnyev és mások) egyben az elmúlt évtizedek történelmi panoptikumának figurái is, akik egészen más „öltözékben” kerültek bemutatásra nekünk a korabeli tömegkommunikáció célzatos sminkelései révén ...

Tévedés azt hinni, hogy egyes korokban csak a sajtó a nagyhatalom. A vicc is nagyhatalomná léphet elő olyan diktatúrákban, ahol a szentekké merevített eszméknek, (világmegváltó) messianisztikussá emelt rendszereknek a megkérdőjelezése is bűnnek számít a szellem síkján, és egy viccért is börtön járhat a komolyan „viccelődő”-nek.

Lendvai Endre könyvének másik – közérdeklődésre is számot tartó – fejezete (Az orosz vicckultúra szinkron rendszere, 127-182. lap), mely az egyes – állítólag – „egyenrangú” szovjet népek (orosz, zsidó, grúz, örmény, csukcs, ukrán...) vicceit elemzi. Ezek egy részénél feltételezhetően a szerzők oroszok, más esetekben viszont az orosznál ősbibb kultúrát képviselő népek felsőbbrendűségi érzése (esetleg elfojtott nacionalizmusa) a humor egyik forrása. Ebből az alrendszerből elsősorban az ún. Örmény Rádió viccei jutottak el hozzánk a 60-as és 70-es évektől kezdve és – a szerző állítása szerint – hatást is gyakoroltak a magyar vicckultúrára.

A monográfia olyan további kérdéseket is megvilágít, amelyek távolról sem csak a filológusokban fogalmazódnak meg: vajon lefordíthatók-e („visszaadhatók-e”) a viccek idegen nyelven „hiánytalanul”? Milyen „kultúrspecifikus háttérismeretek” kellene ahhoz, hogy például egy „székelyviccet” megértsen egy külföldi („idegen”)? Képesek vagyunk-e a nemzeti koloritot megőrizni nyelvi és egyéb síkon az ún. átváltási műveletek során?

A szerző 218 vicc részletes elemzését 3 nyelv (angol, magyar, orosz) vicckészletéből válogatta: rendkívüli hozzáértéssel és a vicctípusok részletes elemzésével.

Lendvai Endre könyve egy sor olyan kortörténeti adalékkal („háttérismeretekkel”) is szolgál, amelyek értékesek lehetnek még a történelemtanárok számára is, hiszen ezek egyike-másika valós megközelítésből világít meg néhány, korszakalkotó egyéniségnek hitt figurát (vö. pl. a Leninnel és Sztálinnal kapcsolatos „háttéranyagokat”: 99-105. lap, illetve: 105-110. lap).

Ez azzal is összefüggésben van, hogy a szovjet éraban – a városi folklór teremtette – verbális humor legtöbb típusa politikai töltetű volt; azaz a „szovjet politikai vicc” dominált, mivel a „szigorúan ellenőrzött” ideológiai szféra lényegében funkcionálisan „beszűkült”...

Lendvai Endre könyve a hazai russzisztika területén is hiánypótló munka. Emellett érdekes mind tematikájánál fogva, mind didaktikai jegyei miatt (a közölt, meggyőző, tarka bizonyítványanyag közérthető, összevető, igényes prezentálásával). Munkája úttörő vállalkozás, amelyet a neves szaklektor – *Papp Ferenc* akadémikus – már önmagában is fémjelez.

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 221 p.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Szent Ágoston vallomásai

A könyv Vass József fordításában jelent meg, aki Sárovaron született 1877-ben, és Budapesten halt meg 1930-ban.

Vass József Rómában végezte el a teológiát. Plébános, később hittanár és újságíró. 1911-ben a Szent Imre Kollégium igazgatója. A háború után a pesti egyetem teológiai karán tanár. Volt kalocsai nagyprépost is, több alkalommal miniszter a Teleki-, illetve a Bethlen-kormányban. A két királypuccs idején mint jó legitimista kapcsolatokkal rendelkező politikus közvetített Horthy és a király között. Jelentős egyházi, közírói és publicisztikai tevékenységet folytatott. Legjelentősebb alkotása Szent Ágoston híres művének fordítása volt.

Szent Ágoston (Augustinus Aurelius: i. sz. 354-430) hippói (ma Algériában van) püspök, a középkori keresztény filozófia korai képviselője, a katolikus egyház, sőt az egész nyugati kereszténység fejlődését jelentősen befolyásoló egyházatya. Nagy hatással volt a kolostori iskolákra és a középkori papnevelésre.

Kilencéves volt, amikor meghalt Julianus császár, az Apostata, s vele elbukott az antik világ és a pogány vallás utolsó restaurációs kísérlete. Ötvenhat éves volt, amikor Alarik gót seregei kifosztották Rómát. A népvándorlás korának kezdődő zűrzavarai vetnek árnyékot élete végére: 430-ban halt meg mint Hippo város püspöke, miközben a vandálok a várost ostromolták. A Vallomásokat 397 és 400 között írta, nagyjából élete útjának felén. Befelé fordulva, a szemlélődésben, a lelki nyugalom kialakításában kereste üdvét. A császárkori sztoikusok – Epiktétosz, Marcus Aurelius, Seneca – kidolgozták az önvizsgálat, az önelemzés módszerét. Szent Ágoston a Vallomásokkal mégis egyedülálló, példátlan alkotást teremtett. A könyv műfaja nehezen meghatározható: önvallomás, gyónás, ima, filozófiai elmélkedések, teológiai fejtegetések pszichológiai megfigyelések, anekdotikus részletek, életrajzi adatok keverednek benne. A mű szerkezete a keresztény személyiség fejlődésének „logikai” fokozatait mutatja be. Ágostonlelki fejlődését, Istenhez való viszonyának alakulását tárja elénk. Művében sok életrajzi elem található. Kortársait annak alapján ítéli ábrázolásra méltónak, hogy milyen funkciót tölthettek be Istenhez való közeledésben vagy tőle való eltávolodásban. Redl Károly szerint Szent Ágoston új műfajt teremtett, szinte előzmények nélkül. Stílusára ugyanez vo-